

194448,Umorzenie-sledztwa-w-sprawie-decyzji-o-akcji-Wisla.html (дата звернення: 14.12.2023).

5. Макар Юрій, Горний Михайло, Макар Віталій. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915–1947). Дослідження. Спогади. Документи. Том 2. Чернівці : Букрек, 2014. 900 с.

6. Українська діаспора. Рік видання II. Число 3. Київ – Чикаго, 1993. 157 с.

7. Drozd R. Droga na Zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji “Wisła”. Warszawa : Gyrsa, 1997. 189 s.

8. Bobusia B. Przesiedlenia ludności ukraińskiej w ramach akcji “WISŁA” w świetle akt zespołu Głównego Pełnomocnika Rządu ds. Ewakuacji w Rzeszowie i wybranych akt PUR w Rzeszowie [Державного архіву в Перемишлі]. *Rocznik Historyczno-Archiwalny*. 1994. T. 7–8. S. 207–246.

9. Mniejszości narodowe w Polsce. Praktyka po 1989 roku. Praca zbiorowa pod redakcją B. Berdychowskiej. Centrum stosunków międzynarodowych Instytutu spraw publicznych. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1998. 296 s.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-8>

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Левченко Аліна Валеріївна

*аспірантка кафедри публічного та міжнародного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Певно, ще пару років тому складно було допустити думку про будь-які військові дії, ракетні удари, масові вбивства цивільного населення в сучасному демократичному світі, зокрема і на території України. Однак «братська» росія довела протилежне, спровокувавши своїми жорстокими і цинічними діями введення в Україні двох

особливих правових режимів – надзвичайного і, вже менш ніж за добу, воєнного станів.

Безумовно, життя кожного в Україні змінилось. На зміну мирним спокійним дням, наповненими буденними справами і планами на майбутнє, прийшли страх за своє життя, переживання за близьких, бомбосховища, окупація, ракетні обстріли та інші жахіття війни. Разом з тим, як надзвичайний, так і воєнний стани внесли зміни в правовий статус особи, передбачивши окремі обмеження її прав і свобод.

При цьому, застосовуючи будь-які обмеження прав і свобод людини, кожна країна керується положеннями статті 29 Загальної декларації прав людини, якою передбачено, що при здійсненні прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [1].

Статтею 64 Конституції України передбачено встановлення обмежень прав і свобод людини в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку цих обмежень та зазначено перелік прав, які не можуть бути обмежені. Враховуючи, що в цьому переліку прав відсутнє гарантоване статтею 31 Основного Закону України право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, то, ймовірно, що таке право може бути обмежене в умовах дії особливих правових режимів [2].

Водночас, варто зауважити, що цією конституційною нормою лише передбачається можливість обмеження права на таємницю кореспонденції із зазначенням формальних підстав цього обмеження – введення надзвичайного або воєнного стану. А тому, очевидно, ця конституційна норма має узагальнений характер, у зв'язку з чим досить складно у всіх випадках чітко визначити межі реалізації конституційного статусу особи [3, с. 89].

Тому саме законами України «Про правовий режим надзвичайного стану» та «Про правовий режим воєнного стану» конкретизуються підстави обмеження права на таємницю кореспонденції. Так, аналіз нормативних актів про воєнний та надзвичайний стани дозволяє узагальнити підстави введення цих особливих правових режимів та, відповідно, тимчасового, на період дії цих режимів обмеження певних прав і свобод, до яких слід віднести:

- 1) збройну агресію чи загрозу нападу;
- 2) небезпеку державній незалежності України, її територіальній цілісності;

3) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

4) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

5) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожують безпеці громадян і порушують нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

6) виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

7) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

8) масові переходи державного кордону з території суміжних держав;

9) необхідність відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади.

Вважається, що саме ці підстави слугують основою для тимчасового обмеження права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції в умовах дії особливих правових режимів.

Однак, національне законодавство, у тому числі вищезазначені закони України не містять тлумачення, що саме варто розуміти під поняттями «збройна агресія», «загроза нападу», «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності», «масові безпорядки», «міжнаціональні та міжконфесійні конфлікти». Тому, очевидно, що по суті введення режиму надзвичайного або воєнного стану та, відповідно, встановлення обмежень прав і свобод людини, може мати місце з підстав, які вбачаються достатніми на думку членів Ради національної безпеки і оборони України, Президента України та народних депутатів [4, с. 75].

Крім того, норми національного законодавства, зокрема стаття 64 Конституції України, залишають на розсуд уповноважених органів за наявності достатніх на їх думку підстав для введення надзвичайного або воєнного стану, і питання про те, які права і свободи людини можна обмежувати у зв'язку із введенням таких особливих правових режимів. Це зумовлено тим, що в Україні діє така модель регулювання обмежень, яка передбачає конституційно закріплений перелік прав

і свобод людини, які не можна обмежувати навіть за умов дії особливих правових режимів. При цьому вважається, що існуюча модель не в повній мірі відповідає вимогам правової держави, оскільки найбільш оптимальною видається така модель регулювання обмежень прав людини, за якої конституція держави закріплює вичерпний перелік прав, які можна обмежити [5, с. 84].

Водночас, простежується невідповідність конституційної норми статті 64, в якій закріплений перелік прав, які не можна обмежувати в умовах дії особливих правових режимів, та норм законів України «Про правовий режим надзвичайного стану» і «Про правовий режим воєнного стану», якими передбачено вимоги до Указу Президента України про введення того чи іншого правового режиму щодо встановлення вичерпного переліку конституційних прав і свобод людини, які будуть тимчасово обмежуватись.

Тому необхідно на законодавчому рівні, зокрема в законах України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим надзвичайного стану», надати визначення поняттям «збройна агресія», «загроза нападу», «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності», «масові безпорядки», «міжнаціональні та міжконфесійні конфлікти». Адже нормативно закріплене тлумачення цих понять, які є підставами для обмеження як права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного та воєнного стану, так і інших прав і свобод людини, надасть гарантії уникнення необґрунтованого та надмірного обмеження цих прав.

Окрім того, видається доречним трансформувати українську модель регулювання обмежень прав і свобод людини, серед яких і право на таємницю кореспонденції, в умовах воєнного та надзвичайного стану з існуючої моделі до найбільш оптимальної, яка притаманна правовим державам, при якій конституцією встановлюється перелік тих прав, які можна обмежити в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Так, рекомендується замінити наведений в статті 64 Основного Закону України перелік статей Конституції, які гарантують права людини, що не можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану, на чіткий перелік прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в таких умовах. Це дозволить ефективно забезпечувати і захищати ці права, у тому числі, гарантоване Конституцією України право людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. До того ж, це надасть змогу також узгодити норми щодо обмеження прав людини, у тому числі її права на таємницю кореспонденції, в умовах надзвичайного та воєнного стану, які містяться в статті 64 Конституції України та законах України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим

надзвичайного стану» щодо визначення переліку лише тих прав, які дозволено обмежувати в умовах надзвичайного або воєнного стану [5, с. 85].

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 13.12.2023).

2. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 13.12.2023).

3. Андрієвська О. В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. на здобуття наук. ступ. кандидата юрид. наук (доктора філософії): 081 Право / Київ : Інститут держави і права імені В. М. Корецького, 2018. 251 с.

4. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74–78.

5. Левченко А. В. Підстави обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах надзвичайного та воєнного стану в Україні: теоретичні та практичні аспекти реалізації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 81–85. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.11>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-9>

ПРАВА ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Назаренко Соломія Любомирівна

*аспірант відділу конституційного права та місцевого самоврядування
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Стаття 3 Конституції України закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].